

Україна, Житомир, Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут іноземної філології, кафедра англійської мови

АМЕРИКАНСЬКА ДОКУМЕНТАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Abstract. *The variability of social life, its catastrophic, fantastic, which sometimes outstrips imagination, the large-scale impact of precise methods of cognition and the desire to create a true picture of the world have been the impetus for the rapid development of American documentary literature, based on real events, facts and documents. Writers create their work based on new, not fictitious, facts, documents, trying to preserve the "truth of the fact". The article is intended to analyze the genre organization of modern American non-fiction literature. This paper is an attempt to define the "American nonfiction literature"; to analyze its language and stylistic peculiarities of different genres of American non-fiction literature (biography/autobiography, diary and essay).*

Keywords: *American non-fiction literature, genre, biography, autobiography, diary, essay.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Увага дослідників до вивчення тексту як лінгвістичного феномену виникла ще в середині ХХ століття, але й досі немає єдиного визначення даного поняття у сучасному мовознавстві. Текст розглядається як об'єкт міждисциплінарних досліджень [5, 16]

З позиції сучасної комунікативної стилістики будь-який текст є антропоцентричним, оскільки продукується людиною (автором чи мовцем) і спрямований на людину (читача чи слухача) для виконання глобальної комунікативної стратегії [5, 32].

Мінливість суспільного життя, його катастрофічність, фантастичність, яка часом випереджала уяву, масштабний вплив точних методів пізнання і прагнення до створення правдивої картини світу стали поштовхом до стрімкого розвитку американської документальної літератури (АДЛ) [14, 142], що базується на реальних подіях, фактах і документах. Письменники створюють свої роботи опираючись на нові, не вигадані, факти, документи, прагнучи зберегти "істинність факту" [2, .3-4].

Такий жвавий інтерес читача до документальної літератури (ДЛ) пояснюється кількома причинами: науково-технічним прогресом, значним відставанням інформативного й аналітичного аспектів літератури від художнього і зростанням інтелектуального рівня читача [4, 10].

Формулювання мети і завдань. Наша стаття має на меті проаналізувати жанрову організацію сучасної американської документальної літератури присвяченої ісламській проблематиці. Із зазначеної мети випливає низка завдань: дати визначення документальної літератури; проаналізувати її жанрову організацію; виокремити характерні особливості кожного жанру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на підвищену увагу дослідників до проблем ДЛ, на даний час не існує єдиного визначення цього поняття. Немає, також, спільної думки щодо термінології, так між собою конкурують «документальна література» [11], «документалістика» [11], «література факту» [8] і «література нон-фікшн» [10, 14], усі ці терміни вживаються синонімічно хоча мають певні розбіжності у трактуванні.

Так, документалістику визначають як прозу, що досліджує історичні події та явища суспільного життя шляхом аналізу, цілком або частково відтворюваних, документальних матеріалів і суворо орієнтовану на достовірність і всебічне дослідження документів. [11, 98.].

Термін «література факту» був введений Н.Ф. Чужаком і трактується як нарис чи монографія; газета і фактомонтаж; газетний і журнальний фейлетон; біографія; мемуари; автобіографія і людський документ; есе; щоденник; звіт про засідання суду, разом з

громадською боротьбою навколо процесу; опис подорожей та історичні екскурси; запис зібрання чи мітингу, де бурхливо схрещуються інтереси соціальних груп, класів, осіб; вичерпна кореспонденція з місця; памфлет, пародія, сатира тощо [8, 60.].

Що стосується терміну «література нон-фікшн», він виник у США у другій половині ХХ століття. У сучасному літературознавстві термін має досить широке значення і використовується на позначення: інтелектуальної літератури; масової літератури і практичних рекомендацій чи посібників, наприклад, психологія поведінки, кулінарні рецепти тощо; і, власне, документальної літератури, що відтворює реальність без застосування вигадки і легко ідентифікується читачем як література, яку прийнято вважати художньою. Варто зазначити, що цей термін, на даному етапі, не має офіційного статусу і не зафіксований в словниках, довідниках чи енциклопедіях [10, 14].

У своїй роботі ми визначаємо ДЛ як прозу, що базується на реальних фактах, документальних свідченнях і розповідях очевидців, досліджує історичні події, відтворює факти, зводячи до мінімуму художній вимисел. Авторська точка зору в документальній літературі проявляється у відборі матеріалу, його групуванні та оцінці подій. Наявність авторської оцінки, а також певний період часу, що відокремлює автора від описуваних подій, відрізняють документальну літературу від репортажу і хроніки; з іншого боку, на відміну від історичної прози, документальна література не допускає вільного поводження з подіями і домислювання персонажів. [7, 495].

Виклад основного матеріалу дослідження. Звернення до документальних жанрів є наслідком зростаючого бажання читача пізнати дійсність. Письменник, створюючи свій твір, опирається на нові факти, документи, зберігаючи їх правдивість [2, 3-4]. Серед усього розмаїття сучасної документальної літератури можна виділити чисті (первинні) і складні (вторинні) жанри. Так, слідом за О. Мастергазі, до чистих (первинних) ми відносимо нарис, документальну розповідь, спогади, щоденник, біографію, автобіографію тощо. Складними (вторинними) жанрами документальної літератури можна вважати "невигадану" розповідь, документальну повість, документальну розповідь (роман-бувальщина) [10, 16].

Чисті (первинні) жанри утворюють певний кістяк ДЛ. Характерними структурними ознаками таких документальних творів є: пряме авторське висловлення; позиція оповідача відповідає позиції автора, аналіз дійсності відповідає художньому образу цієї дійсності; суб'єктивності світосприйняття відповідає повна суб'єктивність висловлювань; використання справжніх (реальних) імен; мова – від абсолютно "необробленої" до літературної; можлива, хоча й не обов'язкова, опосередкована реакція на літературу (інтертекстуальність) [10, 16-17].

Розглянемо ретельніше особливості жанрів ДЛ зосередивши свою увагу на первинних жанрах, а саме біографії і автобіографії, нарисі й щоденнику.

Тексти *біографії* та *автобіографії* є неоднорідними не лише за обсягом, а й за типологічними характеристиками, що робить жанр біографії та автобіографії унікальним, адже він поєднує у собі риси інформативних текстів, для яких важливим є об'єктивність фактів і відображення реальної дійсності оскільки мова йде про реальних людей.; та риси художнього твору, а саме присутність автора [3, 6]. Мова біографічного і автобіографічного текстів стандартизована, це зумовлено тим, що в біографічному чи автобіографічному текстах різними авторами відтворюються однакові етапи життя людини, визначені соціальною реальністю, тобто повторювані у життєвому шляху особи, регулярно вживаються прикметники з архисемою "період життя": юний, молодий, старий тощо, використовуються антропонімічні формули: «прізвище», «повне ім'я» і «демінутив»[15, 10].

Не чіткість і розмитість визначення *щоденника* зумовлено багатоаспектністю, складністю, поліфункціональністю і жанровим розмаїттям цього виду ДЛ [6, с. 16].

На сьогодні не існує єдиного визначення щоденника, але здебільшого його визначають як періодично доповнюваний текст, що складається з невеликих датованих фрагментів про події у житті автора, його почуття і думки. Особливістю щоденника є його

відвертість, достовірність, вираження власних почуттів, не зважаючи на оточуючих [7, 1475].

До основних рис щоденника можна віднести, перш за все, його *документальність*, тобто відображення реальності, адже у щоденнику фіксуються конкретні події, що презентуються у хронологічній послідовності [18, 7]; *ретроспективність* (у широкому значенні) – опис далекого і близького минулого; *меморіальність* – прагнення зберегти події у власній пам'яті і пам'яті читача; *типізацію* – виявлення загальнозначущого у реальних фактах і подіях [13, 23].

Характерним явищем для ДЛ ХХ – ХХІ століття є жанрова контамінація, тобто ДЛ не прагне до чистоти жанру, а синтезує у собі риси різних жанрів. Яскравим прикладом такого синтезу є *нарис*. Саме нарис є одним з найбільш наближених до реальної дійсності жанрів, що йде пліч-о-пліч із сучасністю [19] і органічно поєднує у собі публіцистичність і художність [1, 8.]. Основною рисою нарису є представлення максимально повної картини подій, щоб наштотувати читача на роздуми. Композиційна структура нарису характеризується відсутністю сюжету, чи його максимальним ослабленням. Автор може переходити від однієї події до іншої, лише поверхнево натякаючи на їх взаємозв'язок. Вагомим у нарисі є: публіцистичні роздуми, наукові узагальнення, статистичні матеріали тощо. Мова нарису поєднує у собі лексичні особливості публіцистичного і наукового жанрів [16].

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Отже, підсумовуючи усе вище сказане і беручи до уваги наші попередні роботи [17], варто зазначити, що вивчення ДЛ є актуальним питанням сьогодення і потребує глибшого дослідження. У подальших своїх роботах ми детальніше проаналізуємо кожен із зазначених жанрів, зосереджуючи сою увагу на вивченні засобів вербалізації концепту «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ» у концептуальному просторі американської документальної літератури з ісламської тематики.

Список літератури:

1. Алексеев В. А. Очерк : спецкурс для студентов заочного отделения / В. А. Алексеев: ЛГУ, Ф-т журналистики. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1973. – 84 с.
2. Гараева Г. Ф. Художественное своеобразие документальной прозы Шамиля Ракипова: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.12 / Г. Ф. Гараева. – Казань – 2007. – 22 с.
3. Евсеева Ю. Н. Адресованность как определяющий фактор лексических и структурных особенностей текста биографии: диссертация ... кандидата филологических наук: 10.02.04. / Ю. Н. Евсеева – Москва, 2010. – 161 с.
4. Игнашов А. В. Зарубежные и русские источники в работе автора над художественно-документальным произведением: литературно-исторические аспекты изучения проблемы: автореф. дис. кан. филол. наук : спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья (английская, немецкая, французская); 10.01.01 – русская литература / А. В. Игнашов – Самара, 2009 – 19 с.
5. Клушина Н. И. Интенциональные категории публицистического текста (на материале периодических изданий 2000 – 2008 гг.): Автореф. дис на соискание ученой степени д-ра филол. наук: спец. 10.01.10 – Журналистика, / Н. И. Клушина: МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2008. – 27 с.
6. Леонова Е. В. Когнитивно-дискурсивный подход к изучению идентичности языковой личности в дневниковых текстах : Дис. на соискание ученой степени канд филол. наук: спец. 10.02.19 – Теория языка / Е. В. Леонова. – Саратов, 2015 – 199 с.
7. Литература и язык. Современная иллюстрированная энциклопедия. —М.: Росмэн. Под редакцией проф. Горкина А. П. – 2006. – 1683 с.
8. Литература факта. Первый сборник материалов работников ЛЕФа / Под ред. Н. Ф. Чужака. М.: Захаров, 2000. – 285 с.

9. Местергази Е. Г. Документальное начало в литературе XX века : монография / Е. Г. Местергази. - Москва : Флинта : Наука, 2006 (Великие Луки : Великолукская городская типография). – 160 с.
10. Местергази Е. Г. Художественная словесность и реальность (документальное начало в отечественной литературе XX века): Автореф. дис на соискание ученой степени д-ра филол. наук: спец. 10.01.08 – Теория литературы. Текстология / Е. Г. Местергази – Москва, 2008 – 34 с.
11. Муравйов В. С. Документальна література / В. М. Муравйов. // Литературный энциклопедический словарь / под общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. – М. : Сов. энцикл., 1987. – 751 с.
12. Николаев А. И. Основы литературоведения: учебное пособие для студентов филологических специальностей / А. И. Николаев. – Иваново: ЛИСТОС, 2011. – 255 с.
13. Симонова Т. Г. Мемуарная проза русских писателей XX века : поэтика и типология жанра : учебное пособие / Т. Г. Симонова. – Гродно : ГрГУ, 2002. – 119 с.
14. Стеценко Е. А. Документальная проза / Е. А. Стеценко // Литература США в 70-е годы XX века / редкол.: Я. Н. Засурский (отв. ред.) и др. — М. : Наука, 1983. — С. 141—182.
15. Терпугова А. В. Биографический текст как объект лингвистического исследования : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.19 – Теория языка / А. В. Терпугова. – Москва, 2011. – 26 с.
16. Фундаментальная электронная библиотека. Русская литература и фольклор [электронный ресурс] – режим доступа: <http://feb-web.ru/feb/litenc/encyclop/le8/le8-3812.htm>
17. Хорошун О. О. Архітектоніка сучасного американського документального тексту/ О. О. Хорошун // Наукові записки. Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)/ відп. ред. проф. Г. В. Самійленко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014 – Кн. 2 – С. 262-264
18. Чулюкина М. Г. Дневник как жанр публицистики : предметно-функциональные особенности : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.10 / М. Г. Чулюкина. – Казань, 2009. – 22 с.
19. Шагинян М. Особенности публицистических жанров. Очерк [электронный ресурс]. – режим доступа: <http://www/gramma.ru/RUS/>